

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**СВІТОГЛЯД –
ФІЛОСОФІЯ –
РЕЛІГІЯ**

Збірник наукових праць

Заснований у 2011 р.

Випуск 12

За заг. редакцією д-ра філос. наук, проф. І. П. Мозгового

СУМИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
2017

УДК [140.8:21/29](082)

ББК 87:86-4я43

С24

Засновник: Сумський державний університет.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 22560–12460ПР від 01.03.2017 (код за ЄДРПОУ 05408289).

Затверджено наказом МОН України від 21.11.2013 № 1609 як фахове видання.

Рекомендовано до друку вченою радою Сумського державного університету, протокол № 4 від 14 грудня 2017.

Редакційна колегія:

- І. П. Мозговий** – д-р філос. наук, проф. (головний редактор) (Україна);
А. О. Васюріна – канд. філос. наук, доц. (відповідальний секретар) (Україна);
З. Н. Ісмагамбетова – д-р філос. наук, проф. (Казахстан);
Р. Колодзей – д-р мистецтвознавства, проф. (Польща);
С. Констанчак – д-р хабілітат, проф. (Польща);
Т. Г. Румянцева – д-р філос. наук, проф. (Білорусь);
О. П. Бойко – д-р філос. наук, проф. (Україна);
А. М. Колодний – д-р філос. наук, проф. (Україна);
Є. О. Лебідь – д-р філос. наук, доц. (Україна);
О. Н. Саган – д-р філос. наук, проф. (Україна);
Л. В. Теліженко – д-р філос. наук, доц. (Україна);
Л. О. Филипович – д-р філос. наук, проф. (Україна);
В. О. Цикін – д-р філос. наук, проф. (Україна);
О. Ю. Щербина-Яковлева – д-р філос. наук, проф. (Україна);
П. Л. Яроцький – д-р філос. наук, проф. (Україна);
С. І. Побожій – канд. мистецтвознавства, доц. (Україна).

До збірника увійшли праці науковців, присвячені актуальним проблемам у галузі філософії, релігієзнавства, культурології та питанням, пов'язаним із процесом формування цілісного світогляду сучасної людини.

Розрахований на науковців, викладачів філософських дисциплін, аспірантів, студентів, які цікавляться проблемами розвитку гуманітарного знання.

УДК [140.8:21/29](082)

ББК 87:86-4я43

Адреса редакції: Сумський державний університет, 40000, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2,
тел.: (0542) 33–00–24, e-mail: philosophy@ifsk.sumdu.edu.ua; mozg_akadem@ukr.net

УДК 316.4.063

Олег КУБРАК

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ЗБРОЮ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

У статті робиться спроба відповісти на питання, яке останнім часом хвилює суспільство: чи дозволити українцям вільно володіти і носити вогнепальну зброю. При цьому аргументація і противників, і прихильників легалізації володіння зброєю часто заснована на маніпуляціях і міфах. Стаття є спробою відповіді на питання, які висуває суспільна думка з цього приводу.

Ключові слова: вогнепальна зброя, право володіння, право носіння, злочинність, безпека.

Постановка проблеми. Питання про право громадян на володіння бойовою вогнепальною зброєю знаходиться сьогодні в центрі уваги українського суспільства. Хоча якщо бути абсолютно відвертим, воно стало обговорюватися в суспільстві практично з перших років після здобуття незалежності. Особливої актуальності воно набуло після Революції гідності. І всі ці роки, і навіть сьогодні, в суспільстві відсутня єдність підходів по вирішенню цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не занурюючись у глибину століть, коли право власності на зброю було ознакою вільної людини, зупинимось на регулюванні цього питання в останні роки існування Російської імперії. Відомий фахівець в області зброї доктор юридичних наук, професор Данило Корецький писав, що до 1917 року піддані Російської імперії користувалися правом на придбання і зберігання вогнепальної зброї (пістолетів і револьверів) з метою самооборони, а також для полювання і заняття спортом. Психічно здоровим і правослухняним громадянам дозвіл на придбання зброї видавав генерал-губернатор, губернатор або градоначальник.

Найбільш вагомий внесок у дослідження даної проблеми вніс професор юридичного інституту Чикагського університету Дж. Лот, який зібрав дані про злочинність в усіх штатах США за останні 18 років. Аналіз цих даних і свої висновки Дж. Лот опублікував у книзі з парадоксальною назвою “Більше зброї – менше злочинів” [3].

Голова ВГО “Українська асоціація власників зброї” Г. Учайкін наполягає на тому, що легалізувати зброю в Україні потрібно, тому що наявність закону про законний обіг вогнепальної зброї – це демократична свобода, яка формує потенціал захищеності самого суспільства [4].

Метою статті є розкриття сутності протиріч і наслідків зближення думок тих, хто “за” і “проти” вільного обігу вогнепальної зброї, а також визна-

чення стратегічних завдань щодо вирішення єдиної державної концепції з цього питання на основі суспільного консенсусу.

Виклад основного матеріалу. Як і в усьому іншому, в Радянському Союзі в питаннях зі зброєю існувала диференціація – правом мати зброю були наділені партійні і радянські керівники відповідних рівнів (починаючи з районного). Партійно-господарська номенклатура озброювалася першим серійним самозарядним пістолетом моделі Коровіна, який отримав офіційну назву “Пістолет Тульський, Коровіна, зразка 1926 року”. Така ситуація мала місце протягом усього часу існування радянського ладу. При цьому склалася парадоксальна ситуація при якій навіть оперативний склад МВС міг отримати зброю виключно на підставі спеціального рапорту і то лише на короткий час. Застосування зброї в будь-якому випадку розглядалося керівництвом як надзвичайна подія і підлягало розслідуванню.

Незалежна Україна з перших років свого існування зробила відповідні кроки з лібералізації законодавства, що регулює право громадян на зброю. На сьогоднішній день повнолітній громадянин при наявності відповідних документів має право отримати дозвіл на придбання гладкоствольної та нарізної мисливської зброї при дотриманні відповідних умов. Як і раніше залишається заборона на придбання короткоствольної нарізної вогнепальної зброї (пістолетів і револьверів).

У ряді країн таке право особливо декларується державою. Так, в США, Мексиці і Швейцарії воно зафіксовано в Конституції. Крім того, в Андоррі і Швейцарії громадянам дозволено мати не тільки цивільну, а й табельну вогнепальну зброю, оскільки відповідальність за оборону країни лежить на самих громадянах, яких в разі необхідності можуть мобілізувати в будь-який момент.

Іноді держава прямо зобов’язує громадян мати зброю в певних випадках, як зробила Норвегія на островах архіпелагу Шпіцберген через небезпеку піддатися нападу з боку полярних ведмедів, і мерія міста Кеннесо в штаті Джорджія (США) через зростання злочинності. У штаті Вісконсін (США) також існує обов’язок громадян мати зброю для самооборони. Відсутність у громадянина зброї породжує в цьому штаті обов’язок сплати відповідного податку “на захист”. При цьому презумується, що громадянин сам повинен себе захищати. Якщо він перекладає цю функцію на штат – він зобов’язаний платити відповідний податок, розмір якого досить високий.

У великій кількості країн, особливо в тих, де висока злочинність, держава, навпаки, ініціює акції з роззброєння населення: так, в Домініканській Республіці, Колумбії, Нікарагуа уряд вводив тимчасові заборони на носіння зброї; в Афганістані, Ємені, Палестині заборонено носити зброю на певній території; в Аргентині, Бурунді, Великобританії, Іраку, Камбоджі, Таїланді, Філіппінах, Чилі – ініціювали акції зі здачі особистої зброї.

Держава також підсилює законодавчу базу, пов’язану зі збройовою сферою. В Австралії, Бельгії, Німеччині, Нової Зеландії, Фінляндії держава посилила режим обігу зброї в зв’язку з випадками розстрілу підлітками своїх

товаришів у школі; в Афганістані, Бразилії, Великобританії, Венесуелі, Зімбабве, Ємені, Кенії, Коста-Ріці, Кувейті, Палестині, Папуа-Новій Гвінеї, Таїланді, Ямайці – у зв'язку з масовими заворушеннями і зростанням збройної злочинності.

У ряді країн громадянську вогнепальну зброю мають право придбати тільки певні категорії громадян (або вони мають пільговий доступ до отримання ліцензії): охоронці (Чорногорія; Об'єднані Арабські Емірати – тільки перцеві аерозолі), підприємці і ювеліри (Італія), депутати, судді та інші державні службовці (Італія; Азербайджан – службову зброю), працівники сафари (Ботсвана).

У Гватемалі і Гондурасі особливі пільги на придбання цивільної вогнепальної зброї мають вищі посадові особи, в Казахстані – військовослужбовці.

Заради справедливості слід зауважити, що вільний обіг зброї в країнах, де вона дозволена, теж має відповідні обмеження (в різних країнах різні) – за калібром, типом боєприпасів, видом зброї і т. д.

Фактично на сьогодні чіткого механізму законодавчого регулювання реалізації права громадян на зброю в Україні немає. І це незважаючи на те, що спроби такого врегулювання здійснювалися 26 років неодноразово (1994, 2005, 2008). Перший проект Закону України “Про зброю” був підготовлений ще в 1994 році. Спроби прийняти цивілізований закон про зброю здійснювалися в подальшому неодноразово. Однак реалізовані вони не були.

Бурхливі події, пов'язані з “революцією гідності”, анексією Росією Криму, агресією на Сході України, знову поставили питання про прийняття Закону про зброю на порядок денний. Проте як і раніше його прийняття фактично саботується. На сьогодні в профільному комітеті Верховної Ради перебуває кілька законопроектів. Всі вони мають як свої позитивні, так і негативні характеристики.

Загальна підтримка законодавчого врегулювання обігу зброї в Україні з наданням дозволу на володіння і носіння короткоствольної вогнепальної зброї в суспільстві сьогодні надзвичайно зросла.

Аргументи “pro et contra”. Основні з них зводяться до наступного.

Аргументи “ПРОТИ”:

- Надзвичайно зросте рівень насильницької злочинності.
- Зброя потрапить до рук злочинців.
- У США постійно розстрілюють у школах, університетах, на вулицях.

Нам цього не потрібно – нас захищає поліція.

Аргументи “ЗА”:

- Вільний народ має право захищати себе від диктатури і злочинної влади.

- В умовах агресії Росії проти України ми повинні бути готові для здійснення збройного опору агресору.

- Навіть при відповідно працюючих органах поліції кожна людина має право на необхідну оборону, власними силами захищати себе, своїх близь-

ких, співгромадян, майно від злочинних посягань. Це природне право людини.

- Існуючий стан правової охорони не забезпечує відповідного рівня безпеки громадян.

Проаналізуємо ці аргументи.

Аргументи “ПРОТИ”

1. Звичайно, основним аргументом в цій суперечці є теза про можливе зростання рівня насильницької злочинності в разі надання права на володіння і носіння (приховане або відкрите) короткоствольної нарізної зброї. Відразу слід зазначити, що цей аргумент не підтверджується практикою країн, які вже прийняли таке законодавство.

Спробуємо підтвердити це конкретними даними. Великобританія в 1997 році ввела заборону на носіння зброї – злочинність по використанню зброї зросла більше, ніж на 100%. За цей час (1997–2003) кількість злочинів із застосуванням насильства виросло на 88%; збройних нападів на 101%; згвалтувань – на 105%; вбивств – на 24%.

Введення жорстких обмежень на придбання зброї в Канаді призвело до різкого зростання злочинності в короткі терміни на 45%.

У 1974 році в Ірландії була конфіскована у громадян значна кількість вогнепальної зброї. Як наслідок – кількість умисних вбивств зросла в 5 разів.

У 1996 році уряд Австралії заборонив володіння багатьма видами вогнепальної зброї. Кількість озброєних пограбувань за вісім років дії закону зросла на 59 відсотків. У Сідней після роззброєння населення урядом злочинці буквально відкрили сезон полювання на громадян – кількість збройних грабежів зросла за рік на 160%.

У США, в тих штатах, де дозволено приховане носіння зброї, загальний рівень злочинності менше на 22%, рівень вбивств – на 33%, грабежів – на 37%, тяжких тілесних ушкоджень – на 14% в порівнянні з тими штатами, де такого дозволу немає.

В Естонії після легалізації зброї штат поліції був скорочений удвічі. За рік в цій країні від вогнепальної зброї гине не більше 100 чоловік і то в більшості від суїциду.

Одна з найбільш озброєних країн світу – Швейцарія – знаходиться серед країн з найнижчим рівнем злочинності.

Як висновок – вільний обіг зброї і його носіння (приховане або відкрите) є фактором, що стримує насильницької злочинності.

2. Зброя потрапить в руки злочинців. Згідно експертних оцінок за станом на січень 2012 року на руках у населення знаходилося 3 млн. 100 тис. одиниць нелегальної зброї. З початком фактичної війни на Сході країни її кількість щомісяця зростає прискореними темпами. Про високі темпи цього явища свідчать показники вартості нелегальної зброї на підпільному ринку. Якщо ще рік тому автомат АКМ коштував приблизно 1 500 дол. США, то сьогодні Інтернет забитий пропозиціями з вартістю 400–500 дол. США. Так само різко впала вартість пістолетів ПМ і ТТ. При такому співвідношенні

офіційного і нелегальної зброї надзвичайно показовим є той факт, що в злочинній діяльності легальне зброя використовується приблизно лише в 1% випадків.

Таким чином можна стверджувати, що зброя вже давно знаходиться в руках злочинців, а ось правослухняні громадяни її позбавлені.

3. У США постійно розстрілюють у школах, університетах, на вулицях. Ті випадки скоєння гучних злочинів, які висвітлюються в наших ЗМІ, пов'язані із загибеллю багатьох людей у країнах, де існує вільний обіг зброї. Як правило, це довгоствольн неавтоматична нарізна зброя. Якщо визначити коефіцієнт використання у злочинній діяльності легального зброї в тих країнах, де її обіг і приховане носіння дозволені законом, то з'ясується, що цей показник буде нижче, ніж у країнах, де цей обіг і носіння заборонені. Вибірковий аналіз таких діянь у США свідчить, що в більшості випадків це робили люди або душевнохворі, або такі, які знаходилися в стресовому стані.

І ще одне – в абсолютній більшості таких випадків вони відбувалися або в країнах, де існує заборона на носіння короткоствольної зброї (Брейвік, Норвегія), або в місцях, вільних від носіння зброї (навчальних закладах у США, штатах, де її носіння обмежене) – там, де злочинець був абсолютно впевнений, що не отримає адекватного опору.

4. Нам це не потрібно – нас захищає поліція. Цей довід спростувати найпростіше. Рівень довіри до поліції в суспільстві ще, на жаль, знаходиться нижче будь-якої критики і ледь дотягує до 3%.

Аргументи “ЗА”.

1. Вільний народ має право захищати себе від диктатури і злочинної влади. Цей аргумент скоріше політико-ідеологічний, ніж правовий. Однак для України це питання є надзвичайно актуальним. “Революція гідності”, яка за своєю суттю була повстанням народу проти диктатури, проти влади злочинців, протиставила неозброєний, мирний український народ збройної до зубів машині диктаторського режиму. Як наслідок – загибель і травми сотень кращих синів і дочок українського народу. Такий розвиток подій міг статися виключно в ситуації, коли злочинна влада була абсолютно переконана, що не отримає адекватної збройної відповіді з боку народу. Очевидно, що в разі наявності права громадян на вогнепальну зброю, розвиток подій отримав би іншого вектора.

Говорячи про ці доводи, найчастіше посилаються на другу поправку до Конституції США, що відзначає: “Так що для безпеки вільної держави необхідна добре організована міліція, право народу мати і носити зброю не повинно обмежуватися” [5]. Фактично ця норма закріпила право на захист демократії.

2. В умовах агресії Росії проти України ми повинні бути готові для здійснення збройного опору агресору. Народ повинен мати можливість зі зброєю в руках захищати незалежність і державний суверенітет України. Не слід забувати уроки історії, маючи поруч такого сусіда, яким є сьогоднішня

Росія. Ухвалення закону, який врегулює вільний обіг зброї і його приховане носіння в Україні, стане першим кроком до створення національної армії оборони на зразок швейцарської.

3. Людина має право на необхідну оборону, право власними силами захищати себе, своїх близьких, просто громадян, майно від злочинних посягань. Це природне право людини. Чинна Конституція України в ч. 2 ст. 27 закріпила право “захищати своє життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань”. Право на необхідну оборону із застосуванням, в рамках дотримання умов правомірності, вогнепальної зброї, передбачено і ст. 36 Кримінального кодексу України. На сьогоднішній день в питанні застосування ст. 36 КК ситуація в Україні трохи виправилася, проте практика не позбулася негативного впливу радянського минулого. Реально перейти до цивілізованої реалізації права на необхідну оборону від злочинного посягання можна тільки шляхом прийняття закону, який дозволяє володіти і приховано носити короткоствольну вогнепальну зброю. Численні дослідження як вітчизняних так і зарубіжних вчених чітко підтверджують наявність взаємозв’язку між рішенням злочинця вчинити напад і очікуванням ним можливості опору з боку жертви. Чим вища ймовірність опору – тим менше реальність нападу.

В США у власності 65–60 млн. громадян знаходиться близько 200 млн одиниць вогнепальної зброї. З цієї кількості приблизно 30–35 млн громадян володіють 60–70 млн одиниць короткоствольної нарізної зброї.

Із загальної кількості власників короткоствольної вогнепальної зброї 13 % застосовували її в цілях самооборони.

Криміналіст Гері Клеек на початку 90-х років провів цікаве дослідження застосування громадянами США вогнепальної зброї при реалізації права на необхідну оборону. Як з’ясувалося, вогнепальну зброю як засіб оборони використовували протягом року більше 2,5 млн. разів. Цей показник в 3–5 разів перевищує кількість застосування зброї в кримінальних цілях. Статистичні дані свідчать, що власники вогнепальної зброї набагато рідше стають жертвами кримінального насильства. Цікавий також той факт, що незважаючи на таку кількість випадків застосування зброї, до реального кровопролиття доходить дуже рідко. Злочинці отримували поранення тільки в 1% випадків, а гинули тільки в 0,1% випадків.

Одночасно цікаво і те, що громадяни законно застосовують короткоствольну вогнепальну зброю з метою самооборони частіше, ніж її застосовують поліцейські.

Помилка при застосуванні вогнепальної короткоствольної зброї громадянами становить 2%, тоді як у поліцейських – 11%.

Наведені факти ще раз підтверджують важливість надання громадянам права на володіння і потайне носіння короткоствольної вогнепальної зброї.

4. Існуючий стан правової охорони не забезпечує відповідного рівня безпеки громадян. Цей аспект фактично було розглянуто вище при аналізі позиції тих супротивників права громадян на володіння та приховане носін-

ня короткоствольної вогнепальної зброї, які вважають це непотрібним у зв'язку з достатнім рівнем забезпечення безпеки громадян працівниками поліції.

Висновки. Всі висловлені аргументи “за” прийняття Закону України, яким буде надано громадянам право на володіння короткоствольною нарізною вогнепальною зброєю та її приховане носіння, ні в якому разі не повинно означати, що зброя буде продаватися будь-кому. Закон, яким будуть врегульовані відповідні правовідносини, повинен містити жорсткий порядок контролю за його реалізацією, обліком, зберіганням, носінням і застосуванням.

Література

1. Конституція України. – К. : Фоліо, 2010. – 34 с.
2. Кримінальний кодекс України. – К. : Одисей, 2013. – 232 с.
3. Лот Д. Больше оружия – меньше преступлений / Д. Лот. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 158 с.
4. Українців пропонують озброїти не травматикою, а бойовою зброєю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zbroya.info
5. Конституция Соединённых Штатов Америки. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://studentforever2007.narod.ru/constusa.html>
6. Кубрак О. В. Про право на володіння особистою зброєю : досвід США // Зб. статей конференції “Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку” / Сумська філія ХНУВС, Суми, 16–17 травня 2015 р. – Суми, 2012. – С. 182–184.

Отримано 30.09.2017

Summary

Kubrak Oleg. The right of citizens to arms as a social problem.

The article attempts to answer a question that the society has been concerned about recently: whether to allow Ukrainians to freely own and carry firearms. In this argument, both opponents and supporters of the legalization of possession of weapons are often based on manipulations and myths. The article is an attempt to respond to questions posed by public opinion on this subject.

Keywords: *firearms, the right to self-possession, the right to wear, crime, safety.*